

Ontwerpprincipes voor Student Voice

Students4Change schooljaar 2023-2024

Dr. Maaike Koopman; Lectoraat Werken in Onderwijs; Hogeschool Utrecht¹

Achtergrond Student Voice

Met Student Voice verwijzen we naar alle manieren waarop leerlingen² hun mening kunnen uitspreken en kunnen deelnemen aan besluitvorming rond onderwijs (Strating, 2022; zie ook Cook-Sather, 2020; Kahne et al., 2022). Student Voice speelt in op het gevoel van eigenaarschap bij leerlingen en biedt leerlingen de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op het onderwijsleerproces. Deze invloed kan betrekking hebben op allerlei aspecten van het onderwijsleerproces, zoals de inhoud van het onderwijs, de doelen en beoogde opbrengsten van het onderwijs, de manier van toetsen en beoordelen of de manier waarop leerlingen (willen) leren.

Een belangrijke aanname in Students4Change is dat Student Voice de intrinsieke motivatie van leerlingen kan vergroten. Met Student Voice zou de mate waarin de basisbehoeften (Ryan & Deci, 2002) van leerlingen worden vervuld worden vergroot. Zo is het mogelijk dat leerlingen meer autonomie ervaren wanneer zij eigenaarschap voelen en verantwoordelijkheid krijgen. Door de dialoog tussen docent en leerlingen die onderdeel uitmaakt van Student Voice kan het gevoel van verbondenheid dat leerlingen ervaren worden versterkt. De grotere verantwoordelijkheid kan, mits goed door de docent ondersteund, het gevoel van competentie bij leerlingen versterken.

De mate van Student Voice die wordt toegepast – en daarmee de rol van leerlingen – kan verschillen. Het spectrum van Student Voice strekt zich uit van geraadpleegd worden tot volledige en volwaardige betrokkenheid bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van onderwijs (co-design; Toshalis & Nakkula, 2012). Wanneer slechts sprake is van leerlingen die onderwijs gebruiken of consumeren, is er geen sprake van Student Voice.

Ontwerpprincipes projectjaar 2 (2023-2024)

Totstandkoming

In het eerste projectjaar (schooljaar 2022-2023) is gewerkt met een set van veertien ontwerpprincipes die tot stand zijn gekomen op basis van een literatuurstudie. De 21 deelnemende docenten hebben een jaar lang met verschillende van deze principes geëxperimenteerd. In de LDS bijeenkomsten brachten zij hun ervaringen met deze ontwerpprincipes in, welke zijn vastgelegd in onder andere next step formulieren. Deze gegevens zijn geanalyseerd om te komen tot een verrijking en, indien nodig, aangescherpte formulering van de oorspronkelijke veertien ontwerpprincipes. Dit heeft in de zomer van 2023 geleid tot een nieuwe set van twaalf ontwerpprincipes.

---

¹ Graag verwijzen naar: Koopman, M. (2023). *Ontwerpprincipes voor Student Voice*. Intern document. Utrecht: Hogeschool Utrecht.

² Waar leerlingen staat, kan ook student worden gelezen. Waar docent staat, kan ook lerarenopleider worden gelezen.

Formulering twaalf ontwerpprincipes projectjaar 2

Ontwerpprincipes cyclisch ontwerpen en evalueren

1. Leerlingen denken mee en hebben zeggenschap over de inhoud en vorm van het onderwijs
2. Individuele leer- of instructiebehoeften van leerlingen worden besproken en gebruikt
3. Leerlingen geven hun mening / feedback over hun onderwijs
4. De leraar koppelt terug van wat er met de stem van leerlingen gedaan is / wordt
5. Leraar en leerlingen ontwerpen, verzorgen en evalueren onderwijs cyclisch en tezamen door middel van co-design

Ontwerpprincipes onderwijsleerproces zelf

6. Keuzevrijheid: leerlingen formuleren eigen leerdoelen en reflecteren hierop
7. Leerlingen leren actief, ondersteund door activerende werkvormen
8. Leerlingen werken samen in leergemeenschappen (samenwerkend leren)
9. Keuzevrijheid: leerlingen monitoren zelf hun voortgang
10. Keuzevrijheid: leerlingen hebben verschillende opties om leerstof te verwerken en beheersing aan te tonen (wat, hoe, wanneer, door wie, ...)
11. De leraar ondersteunt zelfregulatie door scaffolding en fading

Algemeen

12. De leraar en leerlingen stemmen het didactisch contract af

Bij deze set moet worden opgemerkt dat sommige ontwerpprincipes in elkaars verlengde liggen en/of kunnen worden gecombineerd.

Voorbeelden en tips

Om docenten op weg te helpen met het experimenteren zijn voorbeelden en suggesties omschreven bij de ontwerpprincipes. Deze voorbeelden zijn gekozen op basis van succeservaringen en geleerde lessen van de docenten die deelnamen aan jaar 1. Ze zijn bedoeld om docenten te inspireren en mee te nemen in wat zou kunnen werken en zijn nadrukkelijk *geen* uitputtende lijst met wat mogelijk is.

Nr.	Ontwerpprincipe	Voorbeelden
1	Leerlingen denken mee en hebben zeggenschap over de inhoud en vorm van het onderwijs	De leraar vraagt leerlingen hoe ze onderwijs in over een bepaalde vaardigheid willen hebben en welke aspecten ze daarbinnen willen leren. Ideeën worden geïnventariseerd via post-its en vervolgens geclusterd. De klas en de leraar bepalen vervolgens samen waar het accent op wordt gelegd.
2	Individuele leer- of instructiebehoeften van leerlingen worden besproken en gebruikt	Leraar en leerlingen bespreken hoe leerlingen graag les willen krijgen. Dit gesprek kan bijvoorbeeld gaan over welke tools of werkvormen leerlingen leuk vinden maar ook over een dilemma van de leraar met als doel om samen tot een oplossing te komen (weinig tijd voor het organiseren van een practicum maar wel behoefte dat te doen). Doel is om leerlingen te ondersteunen en te activeren.

3	Leerlingen geven hun mening / feedback over hun onderwijs	Aan het einde van een les of periode waarin is geëxperimenteerd vullen leerlingen exit cards in over wat ze van de les(sen) vonden, wat ze hebben geleerd en wat de leraar goed deed (tips en tops). De leraar laat zien dat de tips serieus worden genomen door er in de volgende lessen echt iets mee te doen.
4	De leraar koppelt terug van wat er met de stem van leerlingen gedaan is / wordt	Naar aanleiding van ontwerpprincipes 1, 2 en 3 zorgt de leraar dat er daadwerkelijk wat met wensen, meningen en behoeften van leerlingen wordt gedaan. De leraar koppelt hierover expliciet terug richting leerlingen.
5	Leraar en leerlingen ontwerpen, verzorgen en evalueren onderwijs cyclisch en tezamen door middel van co-design	Een groepje leerlingen ontwerpt samen met de leraar een les en speelt een rol in de uitvoering ervan. Leerlingen die mee-ontwerpen doen dat vrijwillig. Men begint met inventariseren van behoeften van leerlingen. Na uitvoering wordt er met dit groepje geëvalueerd. Deze werkwijze includeert ontwerpprincipes 1, 2, 3 en wellicht ook 4 (en ontwerpprincipes met betrekking tot uitvoering van onderwijs). De werkwijze kan bijdragen aan de band tussen leraar en leerlingen.
6	Keuzevrijheid: leerlingen formuleren eigen leerdoelen en reflecteren hierop	Leerlingen formuleren binnen een thema of hoofdstuk een leerdoel dat bepaalt waarop ze zich vooral gaan richten. Het formuleren van eigen leerdoelen vereist inzicht van leerlingen in beheersing en kan daarom bijvoorbeeld worden ingezet na een (diagnostische) toets, oefenopdrachten of bespreking van eerdere resultaten. Wanneer leerlingen het moeilijk vinden een leerdoel te formuleren, dan is het mogelijk om ze uit een lijstje voorgeschreven doelen te laten kiezen of om met ze in gesprek te gaan. Reflectie en zelfinzicht spelen een belangrijke rol bij het formuleren of kiezen van het leerdoel (wat kan ik al? wat wil ik nog leren?), maar ook bij het terugblikken (is het leerdoel bereikt?). Leerdoelen worden - voor overzicht van leerling en leraar - ergens vastgelegd, bijvoorbeeld in Google classroom.
7	Leerlingen leren actief, ondersteund door activerende werkvormen	Leerlingen ervaren meer eigenaarschap en motivatie doordat ze actief leren. Inzet van activerende werkvormen is een belangrijk hulpmiddel (bijv. gamificatie, didactische tools). Een activerende werkvorm moet een duidelijk doel hebben om effectief te zijn. Variatie is van belang. Activerende werkvormen gaan vaak samen met samenwerkend leren. Leerlingen proberen te activeren door ze te laten kiezen voor het wel of niet volgen van de instructie door de leraar lijkt niet altijd effectief.
8	Leerlingen werken samen in leergemeenschappen (samenwerkend leren)	Leerlingen zijn in groepjes tezamen verantwoordelijk voor de vorderingen van de groep en van de leerlingen binnen die groep. Leerlingen mogen zelf kiezen met wie ze samenwerken maar doen dit bij voorkeur op basis van gedeelde interesses of op basis van wie ze nodig denken te hebben om tot leren te komen. Duidelijke afspraken over hoe er moet worden samengewerkt zijn nodig (vergelijkbaar met de manier van werken in de LDS).
9	Keuzevrijheid: leerlingen monitoren zelf hun voortgang	Leerlingen monitoren hun voortgang met behulp van een voortgangskaart of door een antwoorden op een toets te analyseren. Belangrijk is dat leerlingen inzicht krijgen in hun eigen leerproces en dat hun leren zichtbaar wordt. De leraar houdt overzicht doordat leerlingen vastleggen wat ze doen. De leraar kan ervoor kiezen dit ontwerpprincipe onderdeel te laten

		uitmaken van een formatieve cyclus, waarin dit ontwerpprincipie wordt gecombineerd met bijv. ontwerpprincipie 6, 10 en 11. Reflectie en feedback zijn dan belangrijke onderdelen van het leerproces.
10	Keuzevrijheid: leerlingen hebben verschillende opties om leerstof te verwerken en beheersing aan te tonen (wat, hoe, wanneer, door wie, ...)	Leerlingen bepalen hoe ze leerstof willen verwerken en hoe ze vervolgens beheersing aantonen. Dit doen ze bijvoorbeeld door te kiezen of ze wel of geen instructie volgen. Of na een klassikale inventarisatie van behoeften, waarna deze behoeften geclusterd kunnen worden en de leraar de planning van de lessen op basis van de behoeften kan aanpassen. Of door te kiezen op welke manier hun beheersing getoetst gaat worden. Vraagt goede organisatievaardigheden van leraar en vraagt administratie (tip: laat leerlingen aangeven welke werk- of toetsvorm ze hebben gekozen door een briefje op de hoek van de tafel én door digitaal vastleggen).
11	De leraar ondersteunt zelfregulatie door scaffolding en fading	Leerlingen reguleren hun eigen leren door zelf een studiewijzer te maken waarin ze aangeven hoe en wanneer ze de leerstof voor een toets gaan verwerken. Dit bevordert hun zelfstandigheid, het zorgt ervoor dat ze het nut van wat ze moeten doen meer inzien en dat ze meer met elkaar overleggen. De leraar geeft advies over de studiewijzer en spreekt leerlingen aan op het volgen van hun eigen planning. De leraar geeft eventueel extra sturing door bepaalde mijlpalen of go/no-go momenten in te bouwen. Deze scaffolding, gevolgd door fading zorgt ervoor dat leerlingen hun zelfregulatie vergroten.
12	De leraar en leerlingen stemmen het didactisch contract af	De leraar bespreekt met leerlingen waarom er op een bepaalde manier gewerkt wordt, wat er van leerlingen verwacht wordt, wat de leerlingen van de leraar mogen verwachten en in welk opzicht dat anders is dan wat leerlingen gewend zijn. Er worden duidelijke werkafspraken gemaakt. Leerlingen mogen aangeven op welke gebieden ze sturing denken nodig te hebben.

Literatuur

- Cook-Sather, A. (2020). Student voice across contexts: Fostering student agency in today's schools. *Theory into Practice*, 59(2), 182-191.
- Kahne, J., Bowyer, B., Marshall, J., & Hodgins, E. (2022). Is responsiveness to student voice related to academic outcomes? Strengthening the rationale for student voice in school reform. *American Journal of Education*, 128(3), 389-415.
- Kennisrotonde. (2017). *Leidt betrokkenheid van leerlingen bij het vormgeven en uitvoeren van onderwijsinterventies tot meer motivatie van leerlingen en tot betere leerresultaten?* (KR. 254). Den Haag: NRO, Kennisrotonde.
- Mitra, D. L. (2008). Amplifying student voice. *Educational Leadership*, 66(3), 20-25.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). Overview of self-determination theory: An organismic dialectical perspective. *Handbook of self-determination research*, 2, 3-33.
- Strating, E. (2022). Student Voice in lesson design: Improving students' motivation to learn in the classroom [Research proposal for doctoral dissertation]. Open University.
- Toshalis, E., & Nakkula, M. J. (2012). *Motivation, engagement, and student voice*. Boston, MA: Jobs for the Future.